

Kujoj chi na chupam ri qatijonik ajil tz'aqat, tatab'anel, kujchoman chi na chrij ri k'amal taq b'e rech ri uch'ob'ik ri tz'ib'talik. Xqanataj kanoq chupam ri jun qatijonik chi k'o wuqub' q'alajisanik o qab'ij tä ne che uxol' taq aqanaj ri k'o choch ri nik'yaj tijonik chik ri rajawaxik chomanik chirij, xojoj k'u ne chupam ri nab'e, chuk'isb'alil ri jun qatijonik kanoq. Xqab'ij chi ri nab'e jasech ri' are': kaqachip ruk' ch'awem, arek'u wa' ri xb'antaj qumal. Ri ucholajil wa' we ri' man are' wa' chi xaq kaqanojisaj jun jasech, o xaq uya'ik keb' oxib' tzij chikiwach ri winaq, man xaq tä jun ch'awem ri xaq kab'an ronojel q'ij, ri man k'o tä ucholaj. Qastzij, uj k'o choch jun wuj ri ajchikaj, jun wuj ri karaj katzijon quq; xane man katzijon tä quq xa rumal chi are' ri Tioxalaj Ruxlab'al ri Ajawaxel are' kachapow ronojel ri k'o pri uchomanik ri Cristo tek'u ri' ri are' kaq'alajisan chaqawach.

Kaqaj kaqachap ruk' jun paj kapaj rech ri utzij ri Ajawaxel ri tz'ib'atalik ri sib'alaj nim ub'anik. Qasak'im chi wa' kamul chupam ri nab'e Corinto cap. 2, nab'e aretaq tajin kuj choman chirij ri wuj qab'inaj ri Biblia, tek'u ri' qas aretaq tajin kujchoman chirij wa' we ri' chi rajawaxik kaqachip ruk' ri qach'awem. Xqasak'iy aretaq xqachip uloq xuquje' xaqasak'iy chik chu k'isb'alil, xane man xqasak'iy taj pa utukelal wi. Kaqaj kaqasak'iy kämik. Are ri Versiculo 11 Cap. 2 rech ri nab'e Corinto, kutz'ib'aj ri Pablo.

Chikixol ri winaq, man k'o tä jun kach'ab'oy ri u chomanik jun winaq, xane' xaq xuwi ri ruxlab'al ri k'o ruk' ri winaq. Jeri' xuquje' man k'o tä jun käch'ab'ow ri u chomanik ri Ajawaxel xaq xuwi' ri Ruxlab'al ri Ajawaxel. (I Cor. 2:11)

Kämik k'ut, wa' we jun kapaj tzij ri' kuya' jun q'alajisanik chqe ri xa' jub'iq xuquje' ri kach'ob'tajik, xa rumal k'u wa' chi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel rajawaxik are' kux Qajtij. Ri lal xuquje' ri in kaqach'ob' qib', xane k'u ne' ri utzij ri Ajawaxel man qacho'b' taj. Qab'ij tä ne che, xatz je wi ri', tza are wi ri' ri uxe'l', man qach'ob' tä ri' ri utzij ri Ajawaxel. Xaq

xu wi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel kakowinik kuq'alajisaj ri jastaq ri rech ri Ajawaxel.

Are k'u ri lal xuquje' ri in kaqach'ob' qib', xuquje' kaqakojo' chi ri jun jasech ri man k'o tä ub'eyal ri kujtzijon chirij jun b'eya' ri kutas ri keb' winaq ri man kuya' tä b'e chqe chi kaqach'ob' qib'. Qastzij chi xatz' je' wi chi e keb' winaq ri man junam tä ri kijunab' jun ri'j ruk' jun ala qas junam ne ri kichomanik; xane' man are' tä wa' kab'anow che chi ma tä kakich'ob' kib' ri jun ruk' ri jun chik. ¡Xane kujkowinik kaqach'ob' qib'! Kujkowin k'u che ub'anik rumal chi qonojel uj ri uj winaq, kaqach'ob' qib' ri jun ruk' ri jun chik, Aretaq k'u are ri Ajawaxel, ri chomanik ri' man junam tä wa' ruk'. Xuquje' aretaq kujchoman chirij, ri wech in man kinch'ob' tä ri' jas ri karaj ri Ajawaxel we man are ri Are' ri kuq'alajisaj rib' chinuwach. Man kinch'ob' taj jas ri kuna' ri Ajawaxel. ¿A k'o jun mul tom chb'il 'ib' la, jas kuna' ri Ajawaxel chupam jun muqnajik? Utz ri' o'j la chupam ri Biblia, b'in la ruk' ri Ajaw Jesús, ri Are' xk'uji' chupam taq k'ya muqnajik, Aaa ya que tajin qanataj, ri Are' k'ya mul kumin rib' chkixol ri winaq. Chuj choman ampe chrij xuquje' aretaq xk'uji' pa ri muqnajik rech ri Lazaro, ri Jesús xoq'iq'. Xuquje' rumal k'u wa' kinch'ob'o jas ri xuna' ri Are', Xuquje' weta'm jas ri kuna' ri Are' rumal k'ya taq jastaq, rumal chi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel xuquje' ri Utzij ri Ajawaxel u q'alajisam chnuwach.

Rumal chi ¿Ja chin lo chke ri achijab' ri keta'm ri jastaq re ri achi, xane are ri ruxlab'al ri achi ri k'o ruk' ri are'? xcha ri Pablo. Kanataj chwe jun k'ax ri xuriq ri nu tat, aretaq ri in in alaj ak'al na. Xk'ulmataj k'ut chi xuje' pa jun k'ib'al rech xeqalq'o ri qatij che ri jun waqib' q'ij. Aretaq xb'antaj ri qalq'omnik, xuje' pa ri k'olib'al ri ketak'y wi taq ri ch'ich' ri kujkik'am b'i jawije' k'o ri qachoch. Chupam taq ri jastaq chik, ri nu tat uloq'om keb' galon aceite ri k'o chupam keb' lemet. Chupam ri qab'e ri ujb'enoq wi k'a jawi' ketak'i wi ri ch'ich', are k'u le nu tat xtak'i puwi' jun rij ankine'y xjiljob' k'ut. Ri are' xuchomaj uto'ik uwi' ri lemet, xaje' ri' ri are' xeb'uyik chikaj, xak'u ne'mas ko na xuq'osij cho ri ulew. Sib'alaja e k'ya k'ut ri winaq chupam ri k'olib'al ri', are' k'u le nu tat xkaylob pataq uxukut, kinchomaj in chi rech karilo chi we man k'ot jun xilowik chi ri are' xtzaqik. Ri in weta'n jas ri xuna ri are'. Tek'u ri' ri are xwaljik, xuyik ri keb' lemet rech ri aceite qonojel k'ut xqachip utijik ri qab'e k'a xujopan na jawije' chi' kaqariq wi ri ch'ich' rech kujupan choja. Ruk' wa' kawaj

kink'utu chi ri nu tat k'o jun uxlab'al ruk' ajuwachulew, xuquje' ri wech in k'o jun uxlab'al wuk' ajuwachulew, xak'u rumal k'u kaqach'ob' qib'. Rumal la ri in xinch'ob'o jas ri xuna' aretaq xtzaqiq, rumal chi ri in k'o jun uxlab'ala wuk' ajuwachulew. Man kaqakoj taj chi k'o ta ne' nimaq taq jastaq ri kab'anom chke ri winaq chi man kakich'ob' ta kib' pataq ri nik'yaj k'olob'al chik, kaqakoj uj chi ronojel ri winaq ri uj k'o cho ri uwachulew kaqach'ob' qib'. Qachomaj k'a mpe', ¿Jachin lo kakowin che uch'ob'ik ri uchomanik ri Ajawaxel? Xaq xuwi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel. Xa k'u je' ri' chi xatz rajawaxik chi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel Are' kak'utuw chawach jas ri unuk'ik' ri uxlab'al ruk' uxlab'al.

Renan, ri achi ri aj Francia ri man k'o ta ri ukojonik, xub'ij b'i keb' oxib' itzel taq tzij chirij ri u Pixab' ri Ajawaxel, kachomaj la jas ri xub'ij. Pune je' ri' xutz'ib'aj jun wuj chirij ri uk'aslemal ri Jesucristo. Ri uwuj ub'anom pa keb'. Ri nab'e ch'aqab' are katzijon chirij ri tzijob'elil, ri ucab' are ri xuchomaj are chirij ri uk'aslemal ri Cristo. Are k'u ri kutzijoj chirij ri nab'e u tas ri wuj, kaqab'ij ne che chi man k'o ta jun utz'ib'am jun wuj ri nim ub'anik wa' choch. Are k'u ne ri xuchomaj are chirij ri uk'aslemal ri Cristo, are jun jasech ri man qastzij taj. Jun alaj ak'al ri te kab'lajuj u junab' ri ke' pataq domingo che tijon 'ib' kakowin ri' che ub'anik ri xub'an are. Qachomaj k'am pe, ¿Jas kaqa'n wa che uq'alajisaxik? Je' ri' chi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel man are ta kuk'ut tzijob'elil chaqawach xuquje' man are ta kuk'ut ri jastaq ri qasolij rij uj xaq pa qe wi; apachin utz uchomanik kakowin wa' che uriqij wa' we jastaq ri'. Are' k'u ne' ri unik'oxik rij jun jasech man kajunumataj tä wa' ruk'. Are ri Ruxlab'al ri Ajawaxel ri' ri kanik'on rij, Xuquje' xaq xuwi' ri Are' rajawaxik kub'an ri qajtij rech kuk'am qab'e che ri qastzij. Qas are na ri' ri Ruxlab'al ri Ajawaxel ri kujaq ri qab'aq'wach rech kaqilo xuquje' kaqach'ob'o.

Katzijoxik chi ri tata' Holman Hunt, ri jun nim laj achi kojonel xuquje' tz'ajanel, xub'an pa jun q'ij, ri are' xuk'ut taq ri aje' taq ri uchak ri ub'anom, chupam jun k'utb'al, jun k'u che wa' we ri' ri utz'ajom are ri uqajb'al ri q'ij. Are jun kayb'al wa' ri sib'alaj je'lik xuquje' ri sib'alaj utz ub'anom che. Chupam wa' we k'olib'al ri' k'o apan jun chichu' ri sib'alaj utz karilo katzijonik, aretaq k'ut xtak'i che rilik wa' we chak ri', sib'al

xukajmaj, tek'u ri' xtzijon chrij: "¿Jachin lo ilowinoq jun qajb'al q'ij jas wa' we ri'?" Are k'u ri tata' ri Holman Hunt ri k'o a panoq xuta' k'u wa' ri xub'ij ri chichu' ri', xutzalij uwach ri utzij: "Chichu' käche che, ¿A ma kaj la chi ka'il la jun uqajb'al q'ij qas jas wa' we ri'? E k'ya chike, pa ri q'ij taq kamik chi kakil ri utzij ri Ajawaxel; kakisak'ij xane' man k'o tä kakilo. Kakikajmaj tek'u ri' kaka'n k'otow taq chi'aj, jas tä ne ri jun ri sib'alaj karaj kuch'ob' rij. K'o jun ri k'o pa ri komon tiox xub'ij pa jun q'ij: "Ri we in man xaq tä kinya' ri' ri nu joq'taj che nutijoxik wib' che ri Utzij ri Ajawaxel pataq jueves chaq'ab'. Ri we in kinb'in jun winaq kijeb' kilometr." Pune' je' ri', wa' we achi káb'in k'ya kilometr che ub'ik chupam ri nimaq'ij; Xane man karaj taq kab'in jun wanaq kijeb' che utijoxik rib' che ri Upixab' ri Ajawaxel. Ajil tz'aqat tatb'anel, xaq xuwi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel kakowinik kuq'alajisaj chaqawach ri kajamb'al ri kariqtaj chupam we Tiox laj wuj ri'. Are k'u la, qachomaj ampe, kub'an che jun chi kub'an k'atow taq chi'aj, xuquje' kub'an ne keb' uk'uxaj chke jujun taq ri e k'o quk' chupam ri qa komon Tiox che taq we q'ij kamik. Ri qatzijon kamik are la chi ri Biblia are ri qastzij k'ajamba'l che ri kojonel; ri uno'jmanik xuquje' ri utzijonem ruk' ri Utzij ri Ajawaxel are wa' ri nimalaj ub'anik xuquje' rajawaxik chi kab'an chomanik chrij. Ya' ampe alaq chqe usik'ixik jun paj kapaj che ri tz'ib'talik ri la'j nim ub'anik ri k'o kux wa' ruk' we ri'. Ri kaqariq chupam ri wuj re ri Juan 16:12-16 ri u tzij ri Qajawal Jesucristo ri xub'ij:

12 K'a k'o k'ya ri jastaq wuk' che ub'ixik chiwe. Kamik k'ut man kixkowin ta che uch'uq'b'exik. 13 Aretaq k'ut käpe ri Uxlab'axel ri qastzij, are kelk'amow i b'e pa ronojel ri qastzij. Man ketzijon tä k'u na pa re wi, xane kutzijoj na ri kutatab'ej, ke' utzijoj na chiwe ri jastaq ri kepe na. 14 Ri Are' kunimarisaj na nu q'ij, rumal rech chi kuk'am k'u na uloq ri wech in, kutzijoj na chiwe. 15 Ronojuel ri k'o ruk' ri Tataxel, wech in. Rumal k'u wa' xinb'ij chiwe chi kuk'am na uloq ri wech in, kulutzijoj na chiwe." 16 Xa jub'iq käräj chi man kiniwil tä chik, kok'ow k'u na jub'iq kiniwil chi na." (Juan 16:12-16)

Ri Qajaw Jesus tajin kub'ij chqe ri rajawaxik kaqata'. K'o k'ya jastaq ruk' ri Are' ri kuya' chqe xuquje' karaj kuq'alajisaj chaqawach taq wa' we jastaq ri' rumal ri Tioxalaj Uxlab'axel. Qila' k'ampe kamik pa ri Juan 14:26, qasak'ij ampe:

26 Ri kuku' b'isaj k'uxaj, are' ri Ruxlab'al ri Ajawaxel, ri kutaq na uloq ri Tataxel pa ri nu b'i, are ri' ri kixutijoj na chke konojel ri jastaq, kunataj na chiwe ronojel ri nu b'im chiwe. (Juan 14:26)

Kamik k'ut, Are ri Tioxalaj Uxlab'axel are ri Qajtij xuquje' Are' ri rajawaxik kak'utuw ri qab'e xuquje' are kak'amow ri qab'e chupam ri ronojel ri qastzij. Ajil tz'aqat tatäb'anel, we k'o kaqetamaj rumal wa' we chak ri' ri qatijoxik qib' chirij ri Biblia ri tajin kaqachip uk' alaq, man tajin tä kaqab'ij chi ri tzijol re ri utzij ri Ajawaxel are ta ne qajtij; kaqetamaj wa' rumal chi are ri Tioxalaj Uxlab'axel tajin kajaqow ri utzij ri Ajawaxel. Chetamaj ampe la jun jasech wachal, chirij ri are' kaqaxim wi qib' rech ri are' are je' wa' kub'ano. Are' k'u wa', ri nab'e k'amal b'e: kaqachip ruk' ri qach'awem, pa jujunal che ri qatijonik, kaqata' che ri Loq'alaj Ruxlab'al ri Ajawaxel chi are' kux Qajtij.

Chuj q'ax ampe che uchomaxik ri ukab' jasech, qab'ij che chupam ri ukab' k'amal qab'e che ri uch'ob'ik ri Tioxalaj Tzib'. Ri ukab' jasech, are xqab'ij ri usik'ixik ri Pixab', ri ukab' jasech ri', wa' we ukab' jasech kiltajik chi sib'alaj nim ub'anik "Usik'ixik ri Biblia". Pa jun q'ij ri' k'o jun xub'an jun k'otow chi'aj che jun nim la ajtij, chirij taq ri uchak ri tata' ri Shakespeare: "¿Jas kub'an jun che utijoxik rib' chirij ri Shakespeare? Ri tzilib'al tzij ri xuya' ri nim laj ajtij sib'alaj xa jub'iq xuquje' sib'alaj ko che ub'ixik: "Chasak'ij ri Shakespeare". Are k'u ri qe'uj je' qab'ij wa' xuquje' che la jas ri xub'ij ri are': Chasik'iy ri Uloq' Pixab' ri Ajawaxel. We ri lal kaj la ketamaj la jas ri karaj kub'ij na ri Biblia, sak'ij la ri Uloq' Pixab' ri Ajawaxel. Xuquje' kuk'ut na k'ya jastaq ri' choch jun, ri jun ajtij ri man kakowin tä che uk'utik choch jun, sib'alaj nim ub'anik na chi ri lal mism kasik'ij la ri kub'ij ri Pixab'.

Qab'in chik chi utz we kätä la ri qachak pri radio; we kujtz'ib'aj la uloq xuquje' kätä ech la ri qawuj ri ucholajil ri qachak ri' ri qayuk'uy apan che la, xuquje' kasak'iy la ri jupaj ri tz'ib'talik, ri tajin kujchoman chirij. Ya'ampe alaq chqe chi kaqab'ij che la, chi kaqariq ne ech la o man kariq tä ne echa la ri qawuj; kätä ne la o man kata' ne la ri qachak pri radio,

kaqab'ij che la chi sib'alaj nim ub'anik chi we kasak'iy la jas ri karaj kub'ij ri Uloq Pixab' ri Ajawaxel. Wa' we ri' are' jun nim ub'anik na.

Ri Dr. G. Campbell Morgan, utz'ib'an jujun taq u wuj ri sib'alaj nim upatan xuquje' sib'alaj k'o kesax che chirij ri Biblia. K'o jun k'ya jule' taq nuch' taq uwuj pa Ingles ri ub'inam: "Tzij taq ri k'o kik'aslemal rech taq ri wuj re ri Biblia". Wa' we aje' taq tzij ri' are k'u ronojel ri 66 wuj rech ri Biblia. Je' k'u ri' chi kab'ixik chi ri Dr. Morgan man k'o tä kutz'ib'aj k'a kusik'ij na cincuenta mul jun wuj rech ri Biblia. Choman ampe la chirij, ajil tz'aqat tatb'anel, xuquje' man kako's ta che ub'anik ri utzil. Sak'iy la ri Utzij ri Ajawaxel. We man kach'ob' la ruk' jun mul, chasik'iy chi la jun mul. We man kach'ob' la ruk' ri ukamul, sak'iy chi la churoxmul, je la chi man katak'ab'a ta la usik'ixik. Kaqaj kaqab'ij che la chi man xaq tä kisak'iy la ri'. Ri lal xuquje' ri in rajawaxik chi qasol rij ri k'ulmatajinoq xuquje' ri k'o chpam ri utzij ri Ajawaxel. Man kaqakoj tä uj chi ri Loq' laj Ruxlab'al ri Ajawaxel kuq'alajisaj ri k'ulmatajinoq chi we ri uj kujkowinik kaqasolij rij pa qe wi.

Na' taj ampe che la chi ri Biblia are jun ajchikaj xuquje' aj ajuwachulew. We ri lal kach'ob' la jujun taq jastaq chirij ri Biblia, ri kab'an la che xaq wi katijoj 'ib' la chirij wa' we jastaq ri'; je' ri' kasik'iy wi la ri Biblia; kasik'iy wi la k'ya mul. Qas rajwaxik wi chi kutijoj rib' jun chirij jas jun wuj ajuwachulew; xane' xuquje' are jun wuj ri ajchikaj karaj k'u wa' chi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel chi kuq'alajisaj chaqawach ri qastzij ri sib'alal nim ri upam. K'o jun jasech ri xk'ulmatajij ri la'j nim ub'anik chupam ri uwuj ri Nehemias, ri kach'aw chirij ri usik'ixik ri Biblia rix sik'ix cho ri porta ri ub'inam ri porta rech ri joron, Ri Esdras xusik'iy chila. Ri kariqtaj chupam ri Cap. 8:1-3 qasak'ij ampe:

1 Aretaq xpe ri uwuq ik', ri aj Isralib' e k'o chik chkipam taq ri kik'olib'al. Konojel k'ut ri winaq chi nim laj konojel xekimulij kib' chuwäch ri k'ib'al ri k'o chuwäch ri rokib'al ri ja', xkib'ij k'u che ri ajtij Esdras chi chuk'uma' wi uloq ri wuj ri tz'ib'atal wi ri u pixab' ri Moises, ri uyo'm ri Ajawaxel che ri Israel. 2 chupam ri nab'e q'ij re ri uwuq' ik', Ri Esdras ri kojol tab'al toq'ob' xuk'am uloq ri uwujil ri Pixab' chikiwach ri k'yalaj winaq ri kimulin kib', achijab' ixoqib' xuquje' ri kechoman chik; 3 qas

aq'ab'il na xuchaplej usik'ixik chikiwach konojel ri winaq k'a pa nik'yaj q'ij, chuwach ri k'ib'al ri k'o chuwach ri rokib'al ri ja'. (Nehemias 8:1-3)

Are jun paj kapaj tzij wa' ri sib'alaj nim ub'anik chupam ri Tz'ib'talik. Wa' we winaq ri' ri eb'elq'am b'ik chupam ri kitinamit xeb'ek'ol pa Bibilonia setenta junab'; k'ya chike man k'o tä jun mul kitom ri Upixab' ri Ajawaxel. Man k'o tä tzijol re wa'; xuquje' man kab'ix tä wa' chupam taq nik'yaj ch'ab'al chik; xuquje' kelesax tä ne' k'ak' taq uk'axwach ronojel q'ij. Kaqachomaj chi xa jun ri' k'olik', o we ne' keb' ne' k'olik, are k'u ri Esdras k'o jun re are'.

Kaqab'ij wa' chi je' ri' rumal chi are' je' kãqil chupam ri tzijob'elil, chi xeya' taq achijab' ri elinoq che ri Levi pataq jujun taq k'olib'al chkixo'l ri winaq. Tek'u ri' ri Esdras kusik'iy jujun taq ch'aqap che, katak'i' jujun taq joq'otaj rech chi ri tajin ketatb'enik, k'o k'olib'al chke we k'o ki k'otow taq chi'aj chke ri achijab' ri eyo'm chkixol, rech chi ri e are' kekowinin kakiq'alajisaj chikiwach ri Upixab' ri Ajawaxel. Ri ukab' ch'aqap rech ri versiculo 7 Cap. 8 Kub'ij:

Xkib'an ub'ixik ri pixab' chke ri tinamit. Ri winaq qas kiyo'm ri kixikin che utatb'exik chupam ri kik'olb'al. (Neh. 8:7)

Te k'u ri' ri vrs. 8 sib'alaj nim ub'anik xuquje', kub'ij:

Xkiya' k'u ub'ixik chke ri qas ke'l kub'ij, xkiq'axaj pri kich'ab'al rech qas kakich'ob'o. (Neh. 8:8)

Qas qila'm k'a mpe wa' we ri' chi k'o jun chke ri tijonik ri' ri qas nim ub'anik ri rajawaxik kaqetamaj, are ri usik'ixik ri Pixab' qas ruk' ri qachomanik. Rixb'anow wa' taq we tijonik ri', ri Doc. J. Vernon McGee kub'ij chi ri are' kuk'ut chikiwach e jujun taq ajtijoxelab' alab'om chirij ri uchomanik ri Ajawaxel, ri tajin kakitijoj kib' chirij ri rech kechukun chpam ri uchak ri Ajawaxel. Tajin kuk'ut chikiwach jas uya'ik ri tijonik kuya jun, kaqab'ij che jas uya'ik ri utzij ri Ajawaxel, jujun k'u wa' che we utijonik ri' ri tajin kub'ij chke chi rajawaxik retamaxik jas usik'ixik ri Biblia rech qas q'alaj jas ri tajin kusik'ij jun, are' k'u wa' we tijonik ri' ri sib'alaj nim ub'anik chke. Te k'u ri' ri Doctor McGee kuk'is ub'ixik: "Man utz tä

kinwilo aretaq jun kusik'ij ri utzij ri Ajawaxel katk'ik', tek'u ri' kusik'ij jas tä ne' xa chupam taq ri uware tajin katzijon wi, man q'alaj tä k'ut chi we pa chino tajin kach'aw wi o pa jun ch'ab'al chik". Rajawaxik k'ut kaqasak'ij ri u wuj ri Ajawaxel qas ruk' saqil rajawaxik xuquje' chi kaqaya' ri ke'l kub'ij ri k'o chupam. Ke'l wa' chi mas qas k'o ub'anik, xane' qas rajawaxik chi ri u tinamit ri Ajawaxel kuch'ob' ri utzij. Xa rumal k'u wa' rajawaxik kaqasak'iy ri Utzij ri Ajawaxel.

K'ya taq ri jastaq ri k'o kamik ri kujutas chirij ri qatijoxik qib' chirij ri Utzij ri Ajawaxel. Jun ri qas nim ub'anik ri kujutas chirij ri qatijoxik qib' chirij ri Utzij ri Ajawaxel are ri komon Tiox mism. Ri komon Tiox nuk'uni noq kumal taq winaq ri echapom che ub'anik jun jun taq chak/comité, nik'yaj ajchopomal chik, wi'm, jastaq ri kujkikot rumal, chak chirij jun jasech rech man kak'is tä uwach, rumal k'u wa' taq we jastaq ri', man kanatax tä chi ri Utzij ri Ajawaxel chupam ri aje' taq komon tiox pataq we q'ij kamik. K'o komon tiox ri kesam chik ri utzijoxik ri Upixab' ri Ajawaxel. Chupam k'u wa' we joq'otaj ri' are kakiya' b'e chke ri winaq chi kākib'ij ri kakina' pri kanima' xuquje' kakib'ij ri kakichomaj, kakiya' jun joq'otaj che ub'anik etz'enem o nik'yaj jastaq chik. Kaqachomaj uj chi are taq wa' ri jastaq ri xa uchomanik ak'al ri xa kub'an k'ax jun che ri joq'otaj. Kaqachomaj uj xuquje' chi are wa' jun jasech ri nim ub'anik ri kukoj pu tzij jun aq'axal re ri utzij ri Ajawaxel ri xa saq'or, ri k'ax kuna' kusik'ij ri upixabo ri Ajawaxel, ri kutijoj rib' chirij ri u pixab' ri Ajawaxel, xa k'u je' ri' man ko tä che ub'anik ri uchak xuquje' ri rajawaxik utzijoxik ri utzij ri Ajawaxel.

Che taq we q'ij kamik sib'alaj rajawaxik jun winaq ri kutzijoj ri jastaq ri kutzijoj ri Ajawaxel. Ri Pablo kub'ij chi xa rumal ri ukonil ri Evangelio chi ri Ajawaxel keb'ukol ri achijab'. Are k'u wa' ke'l kub'ij, ri utzijoxik ri utzij ri Ajawaxel, xuquje' ri utijoxik rib' jun chirij ri Upixab' ri Ajawaxel. Aretaq ri Pablo xutz'ib'aj b'i ri k'isb'al uwuj che ri ala Timoteo, xub'ij che rajawaxij ri utzijoxik ri utzij ri Ajawaxel. Are k'u ri ajb'ixonel kub'ij chqe chupam ri wuj rech b'ix

36:9 Uk' la k'o wi ri uk'ib'al ja' re k'aslemal chupam k'ut ri chäj la kaqil wi chäj. (Sal. 36:9)

Xa rumal ri usik'ixik ri utzij ri Ajawaxel, chi are chä'j, xuquje' rumal ri Tiox laj Ruxlab'al ri Ajawaxel ri kuk'am qäb'e chupam ronojel qastzij, rech rumal k'u wa' kaqil ri chä'j. Rumal k'u wa', k'o keb' oxib' jasech ri sib'alaj nim ub'anik: Kaqachip ruk' ri qach'awem ruk' ri Ajawaxel; qasäk'ij ri Utzij ri Ajawaxel; qatijoj qib' chirj ri utzij ri Ajawaxel.

E k'ya chi ke ri komon tiox ri man kakich'ob' tä uwäch ri Uloq' Pixab' ri Ajawaxel. Kaqab'ij che chi man kakich'ob' tä ri utzij ri Ajawaxel, man kakich'ob' tä uwach. Xe' k'ut keb' oxib' junam ri kakik'ut chpam ri komon Tiox. Rajawaxik chqe chi kaqasik'iy uwach xuquje' chi qastzij rajawaxik qanamarisaj upam. Man nim tä ub'anik ri' we xaq xuwi kaqasak'iy jub'iq che o xaq xu ne' kaqasak'iy rij ri je'l kaqilo. Rajawaxik kaqasak'iy upam ronojel ri Pixab'. Ajil tz'aqat tatb'anel, are' wa' we jun jasech ri' katob' chqe chi kaqetamaj uwach, are k'u wa' kukoj ri Ajawaxel xuquje'.

Kujoj chupam ri urox jasech, o ri orox k'amal b'e rech qach'ob' ri tz'ib'talik. Ri urox jasech ri' are wa': Qatijoxik qib' chirij ri Utzij ri Ajawaxel. Xe' keb' oxib' junab' ri' jun xqeb' ruk' ri Dr. Morgan xub'ij che: "aretaq kach'aw la je' tä ne' chi xa tajin kab'ix che la". Ri Dr. Morgan xutzalij uwach ri utzij: "Wa' we kawilo ri' are' jumuch' olajuj rech jun sient nu b'oq' ja' wa'/95x100 sudor". Ya' ampe alaq chqe kaqab'ij che la chi rajawaxik kaqatijoj qib' chirij ri Biblia. Rajawaxik kaqilo chi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel man kuk'ut tä jun jasech chaqawach chi ri uj kujkowin che retamaxik pa qe wi, aretaq kaqatijoj qib' chirij ri Utzij ri Ajawaxel.

Aretaq xinwesaj ri nu titulo rech Bachillerato, k'o jun chke ri ajtij kub'ij chi rilom jun jasech ri sib'alaj nim ub'nik chke ri ajtijoxelab'. Kub'ij chi e k'ya chke ri ajtijoxelab' aretaq keb'el che ri jun joq'ataj etz'enem/recreo, xuquje' aretaq ya kopan taq ri examenes chke, kakiwak'aj jun che ri ki wuj xeki teleb'. Xane' karil k'ut xuquje', chupam ri joq'otaj ri' rech ri etz'enem, ri ajtijoxelab' kiyo'm wi ri ki wuj chuxe' ri kiteleb', tajin ketzijon kuk' ri kachil. Le are' kub'ij chike: "¿A kichomaj ix chi kiwetamaj la ri i chak ruk' ri tajin kib'ano le', o jun utz laj itijoxik iwib' che jun examen rech kak'uji' ri i wuj xe' iteleb'? ¿Kichomaj ix chi ronojel etamanik kajik' rumal taq ri it'iojilal tek'u ri' kopam pa ri ichomanik pri ijolom?. Man je' tä ri' kelik. Ajil tz'aqat tatäb'anel, we man je' tä ri' kelik che jun jalan uwach tijonik ri kujupansan chupam jun tijonik chik, tzaje'

k'u ri' kak'ulmataj ruk' ri Utzij ri Ajawaxel. Ajil tz'aqat tatäb'anel, rajawaxik na kaqatioxirisaj kib', rajawaxik na kaqaya' ri qachomanik, ri qanima' che ri qatijoxik qib' che ri Utzij ri Ajawaxel.

Jun ajtijoxel ak'al na, pa jun nim tijob'al rech ri Biblia, xub'ij pa jun q'ij che ri rajtij: "Ri lal yo'm la chqe jun ch'aqab' rech ri qatijonik ri sib'alaj chaqij". Anaqil, ri rajtij xutzalij uwach ri utzij: "Pues, ri awe at ch'aq'ab'a jub'iq' ruk' ri ub'oq' ja' ri apalaj". Ri Biblia, ajil tz'aq'at tatäb'anel, rajawaxik qas kutijoj rib' jun chirij; xuquje' sib'alaj nim ub'anik chi kaqilo xuquje' kaqach'ob' rij wa' we jasech ri'. Man kaqakoj tä uj chi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel kuq'alajisaj ri qastzij che jun winaq ri saq'or. Aretaq kaqil ronojel wa', man kujkowin tä ri' che retamaxik ri k'o chupam taq ri kab'ix matematica che, ronojel taq uwach ri ajilib'al ri k'o chupam o ri ch'ab'al Griego, we xaq xuwi kaqasak'ij jun ch'aqab' che ri tajin kaqatijoj qib' chirij, aretaq kuq'oyi' qajoq. Rajawaxik chi kaqajaqo xuquje' kaqatijoj qib' chirij ri tajin kaqatijoj wi qib', ri tajin qab'ij k'ut are ri Utzij ri Ajawaxel pa ronojel ri upam.

Chupam ri jun qachak chik, kuj tzijon na chirj ri sik'inik rech ya'b'al q'ij. Kaqachomaj chi e k'ya wa' chke kakikajmaj xuquje' we ne' katonti'r jub'iq' ri kichomanik chirij ri kaqab'ij aretaq kujtzijon chirij ri sik'inik rech ya'b'al q'ij, xak'u ne' kaqaj kaqab'ij che la, kujch'akmin che la chi qatijoj kib' chirij ri utzij ri Ajawaxel. Ri joq'otaj ri yo'm chke xopanik, rumal k'u wa' kaqaya' kan waral. Ma ja' kaqak'is utzam ri orox jasech ri urox k'amal b'e rech retamaxik rij ri Tioxalaj tz'ib' o qab'ij che ri qatijoxik qib' chirij ri Upixab' ri Ajawaxel. Kaqak'is utzam chupam ri jun qa programa chik. Kaqaya' apanoq ri maltioxinik chech alaq rumal ri qatatbexik, kaqaya' jun sik'inik chech alaq rech kujtatb'ej alaq che rijun qachak chik; ri qach'wem chi are tä b'a ri Ajawaxel ri k'o ri nim uchuq'ab' kuya' k'u na ri sib'alaj je'lik xuquje' ri nim laj tewchib'al puwi' alaq.